

Igor Ivan, Jiří Kovář

Specifika jednotlivých částí Ostravy (sociodemografický profil a způsob bydlení)

Příspěvek je analýzou výsledků sčítání lidu, domů a bytů 2011 za jednotlivé části Ostravy. Analýza se skládá ze tří částí, věnovaných současným 23 městským obvodům, dále 5 sektorům, vymezeným podle historicko-právních a urbanistických hledisek a souborům urbanistických obvodů podle převažujícího způsobu bydlení (centrum města, rodinné domky, smíšená zástavba a městská zástavba, v rozčlenění na starší městskou zástavbu a 3 soubory sídlišť). Práce dokumentuje na vybraných ukazatelích podstatné diference struktury obyvatel jednotlivých částí města, ale zároveň prokazuje základní trend homogenizace struktury obyvatel Ostravy.

klíčová slova: Ostrava, sčítání lidu, obyvatelstvo, bydlení

Mečislav Borák

Internace cestujících z lodi Alsina v západní Africe v roce 1941

K téměř neznámým příběhům z prvních let druhé světové války patří internace cestujících z lodi Alsina úřady francouzského vichystického režimu na západě Afriky. Parník Alsina s asi pěti sty osobami na palubě, jež chtěly uniknout z nacisty okupované Evropy do emigrace v Brazílii, vyplul v lednu 1941 z Marseille. Francouzské úřady se však obávaly, že by loď mohla být konfiskována Spojenci. Proto plavbu přes oceán zakázaly a držely loď i s cestujícími v přístavu Dakar. Bylo mezi nimi asi 75 československých občanů, včetně několika rodáků z Ostravska. Generální konzulát ČSR v New Yorku podnikal kroky k jejich záchraně, ale v červnu 1941 byli převezeni do Casablancy v Maroku, kde v internačních táborech čekali na vyřízení cestovních dokladů. Do konce roku 1941 se dostali do Jižní Ameriky a USA. Vzpomínky přeživších i dobové archivní materiály ožívují osudy uprchlíků.

klíčová slova: loď Alsina, Marseille, Dakar, Casablanca, židovští emigranti

Radomír Sedřa, Hana Šústková

Od výstavby stadionu Vítkovických železáren k modernímu městskému sportovnímu areálu (1937–2016)

Sport jako masové trávení volného času je bezesporu jedním z fenoménů 20. století. Vzrůstající obliba pasivních i aktivních tělesných aktivit rezonovala ve veřejném prostoru mimo jiné i vznikem sportovišť budovaných nákladem veřejných institucí, jako byly různé městské stadiony, ale i jednotlivých sportovních klubů, či jako v případě vítkovického stadionu i firem. Vedení Vítkovického horního a hutního těžířstva podporovalo své sportovce

již od konce 19. století výstavbou tělocvičen i venkovních hřišť, které sloužily v prvé řadě školní mládeži, ale i tělocvičným spolkům etablovaných ve Vítkovicích. Ve 30. letech 20. století se vedení Sportovně společenského klubu Vítkovice podařilo přesvědčit management železáren o potřebě vystavět moderní atletický stadion s fotbalovým hřištěm. Tento sehrává dodnes, byť v podobě pozměněné výraznými rekonstrukcemi a modernizacemi, důležitou roli ve sportovním životě Ostravy.

klíčová slova: Městský stadion Ostrava, Vítkovické horní a hutní těžířstvo, Oskar Federer, Sportovně společenský klub Vítkovice, sport, atletika, fotbal, Vítkovické železářny

Kamil Rodan

Kterak se novoveským sokolům zachtělo pivo pítí

Vznik nezávislého Československa v roce 1918 přál vedle jiného také nebývalému rozvoji českých tělocvičných jednot. Úkolem v českém prostředí dominantní obce sokolské byla podpora místních jednot a jejich začlenění do společenského života obcí. Místní sokolská jednota v Nové Vsi u Ostravy se krátce po svém osamostatnění od městské buňky v Moravské Ostravě (1923) pokusila vyřešit snahu po vybudování místní sokolovny zřízením družstva, jež mělo zajistit pro stanovený cíl dostatečné finance. Prostředkem pro její stavbu se měla stát hostinská a výčepnická živnost slibující efektivní a snadné výdělky. Žádost o hostinskou a výčepnickou koncesi se však neseťkala s nadšením obyvatel Nové Vsi, místních podnikatelů v oboru pohostinství, oborových svazů ani městské a ústřední sokolské jednoty. Dvouletý a ve výsledku prohraný zápas novoveských sokolů o hostinskou koncesi dokumentuje politické a hospodářské poměry na počátku první republiky a nabízí pohled do spolkového hospodaření v téže době.

klíčová slova: Nová Ves (Ostrava), Sokol, hostinská a výčepnická koncese, první republika, spolky

Lukáš Lisník

Studenti středních škol s českým vyučovacím jazykem v Moravské Ostravě a Přívoze v letech 1919–1938

Studie se zabývá rozbořem studentstva ostravských středních škol s českým vyučovacím jazykem v letech 1919–1938. Studenti těchto škol jsou stratifikováni dle teritoriálního, sociálního a kulturního (náboženské vyznání, mateřská řeč) původu. Dosažené výsledky jsou zároveň dle možností a potřeb jednotlivých částí stratifikace komparovány s údaji pro studenty a obyvatelstvo celého Československa i jednotlivých zemí. Příspěvek si tak zejména

klade za cíl zjistit, komu měly tyto vzdělávací ústavy sloužit, které společenské skupiny toužily svým dětem zajistit minimálně středoškolské vzdělání a které si to mohly dovolit. Text je také doplněn o stručný přehled dějin jednotlivých sledovaných ústavů.

klíčová slova: střední školství, stratifikace, hlavní katalogy, Moravská Ostrava, Přívoz

Martin Juřica

„Velevážené publikum, račte v šapitó...“

Dějiny cirkusových vystoupení na Ostravsku od 40. let 19. století do roku 1960

Historie cirkusových vystoupení na Ostravsku začala ve 40. letech 19. století, kdy se zde prezentovali jednotliví artisté a majitelé manažerií. O 30 let později se již Moravská Ostrava a okolí staly oblíbenou zastávkou na turné vyhlášených cirkusů. Na přelomu 19. a 20. století zde vystupovali se svými programy také světová show Barnum & Bailey a Wild West Buffalo Billa. Za zmínku stojí, že před 1. světovou válkou i v době Československé republiky zimoval na Ostravsku známý cirkus Kludský. Důvodem byla výhodná cena uhlí pro vytápění šapitó a manažerie. Také v období 2. světové války zde hostovaly známé cirkusové podniky jako Busch nebo Krone. Léta 1945–1960 jsou v ostravské cirkusové historii spojena především se stálým dřevěným šapitó Beskyd, ve kterém působily špičky artistického umění Henry a Humberto. Dalším častým místem, kde cirkusy rozbily své stany, byla Černá louka.

klíčová slova: cirkus, volný čas, artisté, manažerie, šapitó, Ostrava

Antonín Barcuch

Hornické kapely na Ostravsku

K bohaté ostravské hudební kultuře patřila i zábavná hudba. Specifické postavení zde zvláště hrály hornické kapely. Jejich účinkování je poprvé doloženo v roce 1843. Jedinečné postavení mezi hornickými hudbami měla Spojená hornická hudba v Moravské Ostravě založená v roce 1862 z popudu báňského inženýra a technika Viléma Jičínského. Složením hudebníků a financováním byla společným projektem všech zdejších těžířstev. Její úspěchy jsou spojeny se jménem vynikajícího kapelníka, sbormistra a skladatele Václava Ludwiga (1837–1915) a koncerty s měšťanským pěveckým spolkem Lumír v Moravské Ostravě. Před 1. světovou válkou sehrály hornické hudby roli pozoruhodných center hudební kultury, výchovy obecnosti a zásluhou jejich kapelníků – skladatelů – se staly i šířiteli nových populárních skladeb.

klíčová slova: hornické kapely, hudební kultura, Václav Ludwig, Ostrava

Jan Galeta

Nádražní třída coby první vilová čtvrť Moravské Ostravy

Počáteční úsek Nádražní ulice v Moravské Ostravě se během své existence proměnil od venkovského předměstí, přes vilový okrsek, k velkoměstskému bulváru. Předmětem článku je ona prostřední etapa doby historismu v architektuře, kdy zde na přelomu 50. a 60. let 19. století vyrostly vily místních politiků, stavitele Josefa Krause, stavitele Franze G. Böhma a báňského inženýra Rudolfa Sauera, v 80. letech vila politika a lékaře Otto Andréeho, v 90. letech vila kameníka Josefa Beckeho a v prvním desetiletí 20. století nová vila Krausova syna Karla. Ukazuje jednak, jak se toto místo na začátku Nádražní ulice vyvíjelo stavebně, urbanisticky i komunikačně, zabývá se rozšířením ulice pro výstavbu tramvaje v 90. letech 19. století a trasováním nových ulic v okolí. Dále pak sleduje stavební historii jednotlivých vil, jejich půdorysné rozložení a využití, obyvatele, stylovou analýzu a zaměřuje se rovněž na postavy majitelů a architektů.

klíčová slova: vilová architektura, historismus, secese, Moravská Ostrava, Nádražní třída

Zbyněk Moravec, Irena Moravcová

Hřbitovy Moravské Ostravy do roku 1785

V Ostravě pravidelně fungovaly tři nekropole: u kostela sv. Václava, u sv. Marka, u kaple sv. Lukáše (dříve na Zámčisku), přičemž nejprestižnější prostor pro uložení zemřelého představoval interiér kostela sv. Václava, případně krypta kaple sv. Lukáše. Hřbitov u sv. Marka, který je patrně druhým nejstarším ostravským hřbitovem snad založeným v 16. století, byl určen pro lidi na nejnižším stupni společenského žebříčku a tuto pozici si udržel až do svého zániku roku 1860. Hřbitov na Zámčisku, fungoval asi nejprve jako výpomocný. Převaha v ukládání zemřelých na tomto hřbitově se datuje od roku 1774, ale jak ukázalo jejich statistické zhodnocení, převážnou část představovali lidé z ostravských předměstí a pak přifařených obcí. Hřbitov u kostela sv. Václava dlouhodobě sloužil jako hlavní nekropole města. Pohřbívání zde byli především obyvatelé nejprestižnější ostravské čtvrti – Města.

klíčová slova: Ostrava, hřbitov, novověk, archeologie, smrt

Gabriela Pelikánová

Ne každý kraj má svého Tlapáka

Rudolf Tlapák (1884–1940), pedagog českého státního gymnázia v Moravské Ostravě a legionář, byl v době meziválečné významnou osobností, spjatou s rozvojem osvětové činnosti a kultury na Ostravsku. Během 1. světové války vstoupil do československých legií v Rusku.

Po svém návratu se stal aktivním členem a následně i předsedou místní jednoty Československé obce legionářské v Moravské Ostravě. V průběhu 20. a 30. let 20. století organizoval výroční oslavy bitvy u Zborova, v roce 1931 se spolupodílel na vzniku Legionářského muzea v Ostravě. Své vynikající organizační schopnosti uplatňoval ve vedoucích funkcích mnoha spolků a korporací – byl jednatelem Lidové školy Masarykovy (od roku 1920), Kulturní rady pro širší Ostravsko (od roku 1921), Spolku pro výstavbu a udržování výstavního pavilonu v Moravské Ostravě (od roku 1923). Byl editorem lidov ýchovného měsíčníku Černá země a ročenky Rok lidov ýchovné práce v širším Ostravsku. Zahynul v roce 1940 v koncentračním táboře v Oranienburgu.

klíčová slova: Rudolf Tlapák, české státní gymnázium, Moravská Ostrava, legionář, časopis Černá země, Lidová škola Masarykova, Kulturní rada pro širší Ostravsko, Dům umění

Janusz Spyra

Ostravští rabíni a ostravský rabinát před druhou světovou válkou

Židům bylo po dlouhou dobu zakázáno žít v Moravské Ostravě, proto se ve městě začali usazovat až ve druhé polovině 19. století. Podobná omezení platila i pro sousední Polskou Ostravu a okolí, stejně jako pro celé Těšínské Slezsko. První oficiální židovská náboženská obec v tomto regionu vznikla po roce 1848 v Těšíně a funkci rabína v ní od roku 1858 zastával Simon Friedmann. V Moravské Ostravě byla židovská náboženská obec ustavena v roce 1875. Jejimi rabíny byli S. Friedmann (1876–1891), Bernard Zimmels (1891–1893) a Jakob Spira (1894–1942). V souvislosti s výrazným zvýšením počtu členů židovské obce v Moravské Ostravě byli proto zaměstnáni i pomocní rabíni, a to od roku 1902 Ruben Färber a od roku 1924 Arnošt/Ernst Bass.

klíčová slova: rabín, pomocný rabín, rabinát, židovská náboženská obec, Cieszyn/Těšín, Slezsko, Morava, Moravská Ostrava

Jana Prchalová

Vzpomínky starobělského rodáka, starosty a kronikáře Emanuela Šindela s důrazem na věznění v koncentračním táboře Sachsenhausen

Vzpomínky starobělského rodáka Emanuela Šindela (1897–1979) zachycují klíčové okamžiky jak jeho osobního života od dětství přes školní docházku, první zaměstnání ve Vítkovických železárnách v letech 1912–1924 až po jeho kronikářskou činnost v důchodovém věku, tak také jeho bohatou veřejnou činnost. Angažoval se v sociálnědemokratické straně, aktivně vstoupil i do komunální politiky jako starosta Staré Bělé v letech 1931–1939 a stal se

i předsedou starostenského sboru pro okres Ostrava. Největší důraz v tomto příspěvku je však kladen na vzpomínky, vztahující se k době jeho zatčení ihned na počátku 2. světové války dne 1. 9. 1939 a následného téměř šestiletého věznění v koncentračním táboře Sachsenhausen.

klíčová slova: Emanuel Šindel, druhá světová válka, vzpomínky, koncentrační tábor, Sachsenhausen, Stará Bělá, Vítkovické železářny

Blažena Przybylová

Konec 2. světové války a první dny osvobození v pamětech Aloise Bergra ze Staré Bělé

Velmi podrobné záznamy Aloise Bergra, obyvatele Staré Bělé, zaměstnance Vítkovických železáren, mapují jak politické dění, tak především „normální“ život v době válečného konfliktu od června 1941 až do prvních měsíců po osvobození Československé republiky.

V příspěvku je akcent kladen na zprostředkování záznamů, zachycujících velmi pohnuté dění v období probíhající ostravsko-opavské operace, kdy v obci ještě přebývalo německé vojsko, a na první dny po jejím osvobození dne 1. května 1945, kdy přišli vojáci Rudé armády. Jedná se tedy pouze o zlomek pamětí, které v originále představují více než 600 stran strojopisu.

klíčová slova: Alois Berger, paměti, Stará Bělá, 2. světová válka, osvobození 1945

Ladislav Grygar

Osudy rozdělené oceánem aneb S Misslerem do Argentiny

Prostřednictvím jen několika dochovaných dopisů z let 1905–1920 je připomínán příběh Marianny a Josefa Grygarových ze Svinova. Představuje jedno z mnoha tehdejších manželství, které se v důsledku emigrace jednoho z partnerů na počátku 20. století nakonec rozpadlo. Z nadšených, velmi pečlivě Josefem podaných informací o cestě, jež měly být i určitým návodem pro ženinu případnou cestu s Misslerovou kanceláří za ním, v prvním dopise, pak můžeme dále sledovat, ovšem ve značných časových odstupech, již jen spíše útržkovité zprávy o zcela neúspěšných pokusech usadit se a najít odpovídající místo v Argentině.

klíčová slova: Argentina, vystěhovalectví, Missler, Svinov, Josef Grygar